

Nenad Mijuk

Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Trg Dositeja Obradovića 3, 21000 Novi Sad

UDK 338.48 44:77(497.113)

DOI 10.5937/turpos0-53916

POTENCIJALNI RAZVOJ FOTO-TURIZMA NA PROSTORU JEZERSKIH AKUMULACIJA OPŠTINE SUBOTICE

THE POTENTIAL FOR THE DEVELOPMENT OF PHOTO TOURISM IN THE AREA OF LAKE RESERVOIRS IN THE MUNICIPALITY OF SUBOTICA

Apstrakt: Opština Subotica, sa svojim jezerskim akumulacijama kao što su Paličko, Ludaško,

Treset, Majdan i Krvavo jezero, predstavlja idealnu destinaciju za razvoj foto-turizma. Sa bogatom florom i faunom, kao i prelepim pejzažima, jezerske akumulacije nude idealne uslove za foto-safari aktivnosti. U ovom radu se analizira trenutna turistička ponuda, identifikujući nedostatke u infrastrukturi i promociji, kao i potencijalne ciljne grupe. Takođe, istražuje se mogućnost saradnje sa lokalnim zajednicama i organizacijama za očuvanje prirode, kako bi se razvila održiva turistička ponuda. Zaključak sugeriše da bi strateški pristup razvoju foto-turizma mogao značajno doprineti očuvanju prirodnih resursa, unapređenju lokalne ekonomije i jačanje turističkog identiteta opštine Subotice.

Ključne reči: foto-turizam, foto-safari, jezerske akumulacije, opština Subotica

Abstract: *The municipality of Subotica, with its lake reservoirs such as Paličko, Ludaško, Treset, Majdan and Krvavo lake, represent an ideal destination for the development of photo tourism. With rich flora and fauna, as well as beautiful landscapes, the lake reservoirs offer ideal conditions for photo safari activities. This paper analyzes the current tourist offer, identifying deficiencies in infrastructure and promotion, as well as potential target groups. Also, the possibility of cooperation with local communities and nature conservation organizations is being explored, in order to develop a sustainable tourist offer. The conclusion suggests that a strategic approach to the development of photo tourism could significantly contribute to the preservation of natural resources, the improvement of the local economy and the strengthening of the tourist identity of the municipality of Subotica.*

Key words: *photo tourism, photo safari, lake reservoirs, municipality of Subotica*

Uvod

U savremenom svetu, turizam se neprekidno razvija i prilagođava novim trendovima, a foto-turizam se ističe kao jedna od najzabudljivijih grana turizma. Ovaj oblik turizma ne samo da omogućava putnicima da zabeleže svoja iskustva kroz objektiv kamere, već ih i podstiče da istražuju prirodne

lepote, kulturne znamenitosti i autentične lokalne zajednice. U ovom kontekstu, opština Subotica, poznata je po svojim jezerskim akumulacijama, te predstavlja izuzetno privlačnu destinaciju za foto-turiste. Foto-turista je osoba koja putuje iz svog mesta stalnog boravka u cilju fotografisanja i snimanja video zapisa u nekoj turističkoj destinaciji.

Jezerske akumulacije u ovom području ne samo da nude prelepe pejzaže, već i bogatu biološku raznovrsnost i jedinstvene ekosisteme. Ove prirodne lepote privlače ljubitelje prirode, fotografije i turiste iz različitih krajeva, čineći ih idealnim mestima za razvoj foto-turizma. Pored vizuelnih atrakcija, jezera su i važne tačke za očuvanje biodiverziteta i pružaju prilike za različite oblike rekreacije, kao što su ribolov, plovidbe ili šetnje.

Razvoj foto-turizma na prostoru jezerskih akumulacija doprinosi ne samo očuvanju prirodnih resursa, već i jačanju lokalne ekonomije. Organizovanje foto-tura, radionica i takmičenja može privući veći broj posetilaca i stvoriti nove mogućnosti za lokalne preduzetnike, umetnike i vodiče. Takođe, promocija ovog oblika turizma trebalo bi očekivati doprinos većoj svesti o očuvanju prirodne sredine, čime se podstiče održiv razvoj.

U radu će se istraživati potencijali koje jezerske akumulacije opštine Subotice nude za foto-turizam. Biće analizirani postojeći resursi, kao i izazovi sa kojima se ovaj oblik turizma suočava. Na kraju, biće predložena strategija i preporuke za njihov održiv razvoj, s ciljem da se osnaže lokalne zajednice, privuče veći broj turista i očuva prirodna lepota ovog jedinstvenog područja. Saradnjom između lokalne vlasti, turističkih organizacija i zajednica, jezerske akumulacije mogu postati istaknuta destinacija za foto-turiste, nudeći im nezaboravne trenutke i iskustva.

Foto-turizam kao novi vid kulturnog turizma

Fotografija i turizam, kao novi svetski fenomeni, pojavili su se skoro u isto vreme, fotografija je zvanično rođena objavom dagerotipije¹ (1839), a za početak razvoja turizma uzima se osnivanje firme Kuk (Cook) u Londonu 1851. godine (Vels, 2006: 124). Fotografija je postala ritualna praksa turiz-

ma, a fotografi su istraživali udaljena mesta, donoseći nove ideje, objekte, ambijente i lokalne kulture. Savremena želja za vizuelnim doživljajem i turističkim kretanjem dodatno se ubrzala zahvaljujući ovim izumima, zajedno su omogućili neverovatno puno slika i prizora, kao i široko geografsko proširenje vidljivog. Fotografija se, stoga, može smatrati putujućim fenomenom i ključnim delom modernih turističkim kretanjima (Larsen, 2006: 241).

Prvi značajan rad koji se bavio odnosom između turizma i fotografije je „O fotografiji“ (1977), kulturološke teoretičarke Susan Sontag. Ona je isticala da fotografija dramatično menja percepciju sveta, pretvarajući je u „društvo spektakla“ gde slike prevazilaze stvarnost, a „stvarnost“ postaje turistički fenomen, predmet vizuelne potrošnje (Larsen, 2006: 242). Fotografija se može smatrati bukvalnom reprodukcijom stvarnosti, važnim faktorom u njenoj percepciji i alatom za „zamrzavanje“ trenutka. Kada je prvi put patentirana već pomenute 1839. godine u Francuskoj, imala je isključivo naučnu svrhu. Prvi teorijski pristupi fotografiji razvijeni su između 1840. i 1930. godine, pri čemu su se isticali formalistički i realistički pristupi (Larsen, 2005: 116). Od samog početka turističkih putovanja, putnici su beležili svoja iskustva i opisivali predele kroz koje su prolazili, najpre crtežima i slikama, a zatim, s razvojem tehnologije, i fotografijama. Ove fotografije su služile kao uspomene (turizam), interpretacije (nauka) i izraz divljenja (umetnost) (Gammon i dr., 2003: 22).

Razvoj turizma u nekom mestu zavisi od postojanja različitih sadržaja i faktora koji će omogućiti turistima da zadovolje svoje turističke potrebe. Faktori koji omogućavaju turistima da zadovolje svoje turističke potrebe nazivaju se turistički resursi ili turističke atrakcije. Turistički resursi predstavljaju sva prirodna ili društvena dobra koja se mogu turistički valorizovati (iskoristiti), odnosno one pojave, objekti, procesi i sl., koje turisti (i izletnici) posećuju i koriste. Prema Defert-u, turistički resursi obuhvataju sadržaje prostora koji mogu podstaći turistička

¹ Degerotipija je jedna od prvih vrsta slika u istoriji fotografije. Izumeo ju je Luj Dager, po čijem prezimenu je i dobila naziv. Ova tehnika je razvijena nakon prvih slika Niseфора Nijepsa i bila je u Evropi, u upotrebi 20 godina, od 1839. do oko 1860. godine, dok je u Americi bila popularna i dve decenije kasnije. U Srbiji prvu dagerotipiju napravio je trgovac Dimitrije Novaković, 1840. godine, kome pripada naziv pionir fotografije i prvi srpski fotograf.

kretanja, te ih deli na prirodne (hidrom, fitom i litom) i antropogene resurse (Defert, 1972: 19). Dakle, resursi su osnova za razvoj turizma neke destinacije. Postoje različite klasifikacije turističkih resursa. Osnovni kriterijum podele je prema genezi, odnosno prema načinu postanka, pa se tako dele u dve kategorije: prirodni (gravitacija, toplota, erozija i sl.) i antropogeni turistički resursi (spomenici kulture, arheološki lokaliteti, arhitektonska zdanja, manifestacije, etnografska obeležja i sl.) (Ristanović i dr., 2002: 113).

Osnovne atrakcije u foto-turizmu mogu se podeliti u četiri kategorije: stacionarne (permanentne) – arhitektura, kulturno-istorijsko nasleđe, arheološko nasleđe, pejzaži i sl.; stacionarne (privremene) – biljke, posude, mrtva priroda, portreti i sl., mobilne u pokretu (sporija pokretljivost) – vodozemci, ribe i sporije životinje; mobilne u pokretu (veća pokretljivost) – sisari, insekti i ptice (Pivac i dr., 2016: 128).

Pojam „foto-turizam“ je novijeg datuma, ali predstavlja uspešan način kojim se obogaćuje turistička ponuda sa veoma malim uticajem po životnu sredinu. Osnovna definicija *foto-turizma* predstavlja oblike turizma koji se zasnivaju na (manjoj ili više stručnoj) upotrebi fotoaparata, poput foto-safarija i raznih oblika posmatranja (divljih) životinja i prirode (eng. *wildlife tourism*). Koncept ove vrste turizma ima određene osobine, a to su:

1. Organizuje se pretežno u manjim grupama, što ne ugrožava prirodnu sredinu, čime se definiše kao specifičan deo ekoturizma;
2. Produžava turističku sezonu, posebno u destinacijama koje su strogo sezonske;
3. Povećava konkurentnost turističke destinacije uvođenjem dodatnog oblika turizma i novih aktivnosti za posetioce;
4. Ne zahteva posebnu infrastrukturu; nema specifične zahteve vezane za smeštaj i druge objekte, što znači da nije potrebna nikakva specijalizovana turistička infrastruktura za njegovu realizaciju;

5. Donosi ekonomsku korist; kao i svaki drugi oblik turizma, doprinosi ekonomskom razvoju putem lokalne potrošnje posetilaca;

6. Povećava socijalizaciju posetilaca, okupljajući turiste sa sličnim interesovanjima i stavovima, što ih zbližava;

Na osnovu iznetih teza se može zaključiti da foto-turizam predstavlja održivi oblik turizma, jer poštuje sve njegove principe (Pivac i dr., 2016: 128-129).

Turističko-geografski položaj opštine Subotice

Turističko-geografski položaj predstavlja prostorni odnos između nekog turističkog lokaliteta, mesta ili regije i posmatrane regije. On u velikoj meri određuje turističku atraktivnost i popularnost određenog turističkog mesta. Opština Subotica smeštena je na severu Bačke, odnosno Vojvodine ili Srbije. Najsevernija tačka opštine nalazi se severno od grada Subotice (46°11'26" sgš i 19°40'00" igd), dok je najjužnija locirana istočno od Zobnatičkog jezera (45°51'11" sgš i 19°44'07" igd). Geografske koordinate pokazuju da opština Subotica pripada Srednjoj Evropi i južnom delu Panonske nizije (Kovačević, T. 2006: 4). Ograničena je državnim granicom sa Mađarskom (na severu), opštinom Kanjižom (na istoku), opštinom Sentom (na jugoistoku) i opštinom Sombor (na jugozapadu). Zahvata površinu od 1007 km², što predstavlja 10,0% Bačke, odnosno 4,7% teritorije Vojvodine.

Sama opština, pa tako i grad Subotica predstavlja raskrnicu puteva, koji u severnom delu Bačke povezuju Potisje sa Podunavljem. To je zapravo sredokraća između Segedina, Kanjiže i Sente na jednoj strani i Sombora i Baje na drugoj strani. Opština se nalazi na raskrsnici dva važna puta. Međunarodni značaj ima put ka jugu, prema Novom Sadu i Beogradu i on povezuje moravsko-varđarski putni pravac sa Panonskom nizijom i srednjom Evropom, te dalje ka severu on ima dve alternative. Prva od njih je put ka Segedinu i Budimpešti, a druga je put

koji državnu granicu prelazi kod Kelebije i dijagonalno prelazi Mađarsku ka Beču. Drugi put magistralnog značaja spaja Suboticu sa Somborom (Ćurčić, 2007: 255). Subotica predstavlja veoma važan i značajan železnički čvor. Dve najvažnije železničke pruge su: Segedin–Subotica–Dalj–Vinkovci–Rijeka, te Budimpešta–Subotica–Novi Sad–Beograd–Niš–Atina (Bukurov, 1983)

Zahvaljujući vrlo povoljnom turističko-geografskom položaju subotičke opštine, sam Grad je postao jedan od glavnih administrativnih, industrijskih, trgovačkih, saobraćajnih i kulturnih centara u severnoj Bačkoj, al i Vojvodini.

Jezerске akumulacije opštine Subotice kao potencijal za razvoj foto-turizma

Hidrografske odlike u velikoj meri utiču na turističku koncentrisanost u određenom području. Teritorija opštine Subotice je izdvojena na četiri sliva: sliv Kereša, sliv Krivaje, sliv Čika i sliv Tise, u kojem na kraju završavaju sve vode koje površinski otiču. U slivu Kereša se nalaze sve vodene akumulacije Subotičke peščare (Treset jezero, Majdan). U Krivajinom slivu se nalazi većina vodenih akumulacija Bačke lesne zaravni, dok je na Čiku samo akumulacija „Čantavir“ (Kovačević, 2005: 60). Pored rečnih tokova, u su-

botičkoj opštini postoje i mnogobrojne druge vodene površine kao što su bare, močvare i jezera. Jezerski baseni su dosta duboki i zalaze u slojeve podzemne vode, iz tog razloga oni imaju konstantniju količinu vode. U samoj opštini postoje dva velika jezera, Paličko i Ludoško, zatim Krvavo jezero, Treset jezera, Majdan i nekoliko manjih koja su nastala spontano antropogenom intervencijom ili planiranim hidroižinjerskim radovima.

Paličko jezero se nalazi 8 km istočno od Subotice, uz međunarodni put E-75, što omogućava dobru povezanost s ostatkom Srbije i Evropom. Površina jezera iznosi 5,76 km² i deli se na Veliki i Mali Palić, širi severni deo je Veliki Palić, dok uži zapadni deo čini Mali Palić. O nastanku jezera postoje različite teorije, a najprihvatljivija sugerise da se formiralo u udubljenjima između peščanih dina i lesa, gde su se akumulirali atmosferski talozi. Voda u jezeru dolazi iz pritoka i padavina, a maksimalna temperatura vode u letnjim mesecima dostiže 22°C. Jedan od problema je slaba providnost vode, posebno leti, zbog velikih količina algi koje daju jezeru zelenkastu nijansu. Zbog zagađenja, 1971. godine doneta je odluka o sanaciji jezera, koja je uključivala pražnjenje jezerskog basena i uklanjanje mulja sa dna (Kovačević, 2006: 246).

Slika 1. Paličko jezero u opštini Subotici

Foto: Sopstvena arhiva autora

Odlike biljnog i životinjskog sveta su određene stepskim uslovima života koji su karakteristične za ovakva područja ali sa prisustvom limnološkog objekta kao što je Paličko jezero. Vodena prostranstva su ispunjena brojnim barskim perunikama, dok su zelene alge, sočivice, resine i obične trske manjeg značaja jer su široko rasprostranjene zbog nedostatka kiseonika u vodi. Kada je reč o životinjskom svetu na ovom prostoru se nalaze ptičija ostrva gde se tokom godine nalaze brojne ptice močvarice, bučne kolonije čaplji i galebova od kojih je najupečatljiviji crnoglav galeb po kome je Palić jedinstveno mesto gde se on gnezdi.² U okviru ribljeg sveta nalazi se 20 vrsta riba, kao i brojni vodozemci i gmizavci, među kojima su močvarne i žabe i barske kornjače. Ipak posebno mesto zauzimaju vidre kao posebna vrsta, ali i drugi sisari koji čine ovaj prostor jedinstvenim (Trumić i dr. : 37). Tokom cele godine, jezero privlači rekreativne i sportske ribolovce, što dovodi do organizacije raznih manifestacija.

Paličko jezero doživljava svoj najveći procvat u 19. veku, kada je otvorena pruga Subotica–Segedin, što je dovelo do izgradnje prvih vila i drugih objekata. Najznačajnije građevine uključuju Vodotoranj, Veliku terasu i Žensko kupalište. U okolini jezera izgrađeno je više vila i letnjikovaca, što doprinosi ambijentalnoj posebnosti Palića (Romelić, 2008: 37). Na severnoj obali jezera prostire se park od 18 ha, uređen u engleskom stilu, bogat zelenilom. Paličko jezero ima odlične prirodne predispozicije za razvoj foto-turizma.

Ludoško jezero je drugo po veličini eolsko jezero u Srbiji. Nalazi se 4 km istočnije od Paličkog jezera, odnosno 12 km istočnije od Subotice. Površina jezera je 328 ha. Naziv Ludoškog jezera potiče od mađarske reči „*lúd*“ što znači guska, jer je ovaj kraj bio poznat po guskama. Put Subotica–Horgoš–Segedin prolazi nedaleko od severnog dela jezera, te je ono lako pristupačno (Kovačević, 2006: 46). Ludoško jezero je prvi

put zaštićeno zakonom 1955. godine, kada je deo jezera dobilo status zaštite, a od 1994. godine, Uredbom Vlade Republike Srbije, proglašeno je Specijalnim rezervatom prirode.³ Rezervat obuhvata površinu od 846,33 ha + 2002 ha zaštitne zone i pripada I kategoriji zaštite, kao prirodno dobro od izuzetnog značaja.⁴

Jezero je bilo regionalno poznato po bogatoj fauni ptica još u prošlom veku. Mozaik poplavnih livada, šumaraka i stepskih staništa čine jezero nedeljivom celinom značajnom za opstanak brojnih vrsta ptica. Na jezeru je registrovano 238 vrsta ptica, od kojih su najznačajnije: riđa i žuta čaplja, bukavac, barski petlovan i dr. Ovo jezero predstavlja važno gnezdilište za vodene ptice, a takođe područje je značajna migraciona tačka. Pored ptica, značajne su i određene vrste riba (registrovano 19 vrsta), a najpoznatija je zlatni karaš. Od vrsta koje su zaštićene kao prirodna retkost, treba pomenuti čikova.⁵ Treba pomenuti i vlažne poplavljene livade, koje su značajne za razmnožavanje brojnih vodozemaca, od kojih je najznačajnija zaštićena barska kornjača.

Osim faune, bogata je i flora, gde najviše dominiraju trska i rogoz među hidrofilnom vegetacijom (Kovačević, 2006: 47). U proleće značajna je žuta perunika, a tokom leta šarena vrbičica i konopljuše. Ovde cveća i zaštićeni veliki kaćunak, a kao najveću vrednost priobalnih slatina nenametljivi zeleni morski trozubac, koji je upisan u Crvenu knjigu flore Srbije.

Turistička ponuda Ludaškog jezera je prilagođena statusu rezervata, omogućavajući posetiocima da uživaju u lepotama jezera i raznovrsnoj flori i fauni. Veliki deo jezera dostupan je za obilazak biciklom. Posetioci mogu uživati u vožnji čamcem po jezeru i poseti ostrva Roža Šandor. Iako je ovo jezero interesantna destinacija, još uvek nije u potpunosti iskorišćen kao turistički potencijal.

3 <https://visitsubotica.rs/okolina/park-prirode-i-jezero-ludas/> (preuzeto 25.09.2024)

4 Uredba o zaštiti Specijalnog rezervata prirode „Ludoško jezero“: 30/2006-10, član 3.

5 Plan upravljanja Specijalnog rezervata prirode „Ludoško jezero“ za period 2010-2019, Javno preduzeće Palić-Ludoš, Palić, 2010, str. 7-8.

2 Plan upravljanja Parkom prirode „Palić“ za period 2014–2023, Javno preduzeće Palić-Ludoš, Palić, 2014, str. 19.

Na mestima gde se eksploatisao treset ili pesak pojavljuje se voda i tako sredinom šezdesetih godina nastala su manja jezera sa čistom izdanskim vodom. U neposrednoj blizini Kereša, tako su nastala četiri **Treset jezera**. Nalaze se uz granicu sa Mađarskom, severoistočno od Radanovačke šume.⁶ Vodene površine zahvataju pravac severozapad-jugoistok, te ih razdvajaju tzv. dine⁷. Tri severnija jezera su sličnih širina, ali različitih dužina, dok Južno jezero postoji od 1965. godine i dostiže 425 m dužine i 100 m širine. Ono je ujedno i najveće jezero, pravougao-nog oblika sa prosečnom dubinom sa oko 2 m (Kovačević, 2005: 64).

Treset jezera pripadaju području II stepena zaštite (ograničeno i usmereno korišćenje) u okviru predela izuzetnih oblika „Subotička peščara“ (Grupa autora, 2004: 65). Ova jezera služe kao ribnjaci i za rekreativne aktivnosti. Na Treset jezerima sprovodi se selektivni, sanitarni i sportski ribolov pod nadzorom ribolovnog udruženja „Šaran“. Južno Treset jezero je namenjeno takmičarskim aktivnostima sportskih ribolovaca. Prvi put je poribljeno 1974., a poslednji put 2001. godine (Kovačević, 2006: 50). Jezero je bogato sa šaranom, štukom, amurom i dr. Čistoća vode privlači kupače u letnjem delu godine. Nedaleko od Treset jezera, već 15 godina se organizuje „Etno kamp“ (Bjeljac, 1999). Turistička ponuda ovog lokaliteta postaje sve složenija.

Eksploatacijom peska istočno od Kelebi-je, južno od Krivoblatske šume i severno od Daščanske šume nastalo je **Majdan jezero**. Ovo jezero ima najveću providnost, od 30 cm do 40 cm, u poređenju sa drugim vodenim akumulacijama subotičke opštine. Iz tog razloga i ima najbolji kvalitet vode. Prekri-veno je dvoslojnim muljem, gornji sloj je od lesa, a donji je bele boje (Kovačević, 2005: 66). Na ovom jezeru mogu se posmatrati ptice koje se gnezde na ovim područjima ili su u prolazu prema nekim drugim krajevima

kao što su: divlje patke, vodomar, labudovi, čaplje i sl., a od ribljeg fonda u jezeru se nalazi grgeč i sunčani karaš. Od biljnog sveta u samom jezeru zastupljena je mešinka, dok u obalskoj zoni jezera najzastupljenija je barska trska. Jezero poseduje visoke ambijentalne vrednosti i služi u rekreativne svrhe.

Na samo oko 50 m od Paličkog jezera nalazi se **Krvavo jezero**. Nastalo je 1971. godine pretvaranjem postojećeg Krvavog jezera u novo sa rekreativnom funkcijom. Po veličini spada u grupu malih jezera koja se uveliko zabaruju i polako iščezavaju. Naziv je dobilo po crvenim algama, koje se preko leta namnože i daju mu karakterističnu „krvavu“ boju. Suvišna voda ovog jezera otiče preko kanala Bega u Ludoško jezero (Bukurov, 1983). Inače, ovo jezero se još naziva i Omladinsko jezero, po objektima koji su se gradili za učesnike omladinskih radnih akcija. Ima tamnu boju i sudeći po peni, dosta prljavu vodu. Krvavo jezero se nalazi u okviru Parka prirode „Palić“ i predstavlja deo prirodnog dobra III kategorije.⁸ Jezero se danas koristi za uzgoj mlađi šarana i kao mesto za sportski ribolov. Ima značajnu ulogu u zaštiti fragmentiranih površina, kao i ekološki koridor koji povezuje različite delove vlažnog kompleksa, omogućavajući sezonsku migraciju akvatičnih i terestričnih vrsta.

U dolovima ili dolinama vodenih tokova u delu opštine Subotica koji pripada Bačkoj lesnoj zaravni, izgrađene su mikroakumulacije. Ove akumulacije imaju primarnu ulogu u sakupljanju vode za rad različitih sistema za navodnjavanje. Pored toga, one služe i za održavanje prirodne ravnoteže, čime se čuvaju biljne i životinjske zajednice povezane sa ovakvim karakterističnim ekosistemima (Kovačević, 2006: 51).

Akumulacija Tavankut čine dve akumulacije koje se prostiru jedna za drugom u pravcu severozapad–jugoistok, u dolini Krivaje, između Donjeg Tavankuta i Mišičeva. Severnija akumulacija poznata je pod nazivom Skenderevo, podignuta 1975. godine, dok je južnija izgrađena 1984. godine.

6 <https://www.jezerotresetiste.org/> (preuzeto 25.09.2024)

7 *Dine* – predstavlja akumulativni oblik reljefa koji nastaje usled delovanja eolskih sila (radom vetra). Može se definisati kao peskovito uzvišenje u obliku kupastog brežuljka i izduženog bedema.

8 Usklađen program upravljanja ribarskim područjem „Palić–Kireš–Ludaš“ za period 2010–2019. godinu, Javno preduzeće Palić-Ludaš, 2016, str. 6.

Ukupna dužina akumulacije iznosi 4,8 km, a površina 63,33 ha. Danas, ove akumulacije služe za regulaciju vodotoka Krivaje, navodnjavanje i kao ribnjaci, u kojima se nalaze gotovo sve vrste panonske ihtiofaune (Kovačević i dr., 2004: 127). O ovoj akumulaciji brine JP „Vode Severne Bačke“.

Akumulacije „Đurđin“, „Pavlovac“ i „Krivaja“ su u proteklim sušnim godinama imale mali nivo vode, što je dovelo do njihovih skromnih dimenzija. Akumulacija „Čantavir“ je proglašena ribolovnim područjem. Tavankutske i druge akumulacije „razbacane“ po lesnoj zaravni tokom leta privlače mlađu populaciju lokalnog stanovništva.

Foto-safari kao vid turističke aktivnosti

Složenost foto-safarija kao oblika turističkog kretanja se ogleda u njegovom smještaju između lovnog turizma i ekoturizma. Kako ističe Prentović, foto-safari predstavlja oblik turističkog lova koji privlači ljude koji žele da uživaju u prirodi bez fizičkog oštećenja životinja. Ova aktivnost ne samo da ohrabruje zaštitu životne sredine, već i podstiče svest o značaju očuvanja biodiverziteta. U tom smislu, foto-safari nudi priliku

za dublje razumevanje i uvažavanje prirode, istovremeno stvarajući platformu za ekološku svest i odgovornost (Prentović, 2006). Reč „safari“ ušla je u engleski jezik krajem 19. veka, a označava „putovanje“ na svahili jeziku. Izvorno dolazi od arapskog jezika, gde ima isto značenje.⁹ Mnogi lovci, koji su istinski ljubitelji prirode i divljači, smatraju foto-safari jednim od najboljih oblika lova. Umesto tradicionalnog lovačkog oružja, ovaj vid aktivnosti sprovodi se vizuelno, uz pomoć fotoaparata ili video-kamera. Tokom organizovanih putovanja „lovci“ opremljeni profesionalnom foto-opremom snimaju divljač u njenom prirodnom okruženju. Ova praksa im omogućava ne samo da uživaju u lepoti prirode, već i da proučavaju životinje i njihove navike. Optička sredstva postaju ključni alat, dok je oružje, ako je prisutno, isključivo namenjeno za ličnu bezbednost. Foto-safari, kao forma odgovornog turizma, podstiče dublje razumevanje i poštovanje divljih životinja, čineći ovu aktivnost ne samo zabavnom, već i edukativnom. Na taj način, učesnici mogu da se povežu s prirodom i doprinesu njenom očuvanju (Prentović, 2005).

Slika 2. Foto-turista na Ludoškom jezeru

Foto: Sopstvena arhiva autora

⁹ <https://www.lovac.info/lovstvo/lovacki-muzeji-hls/1029-safari-promatranje-fotosafari-i-lov-divljih-zivotinja.html> (preuzeto 28.09.2024.)

Kada se foto-safari posmatra iz ugla ekoturizma, primećuje se da se po svom izvodeњу i ciljevima ne razlikuje značajno od definicije lovnog turizma. Međutim, osnovna razlika je u tome što ekoturizam podrazumeva fotografisanje biljnih i životinjskih vrsta, često retkih, što uključuje interesovanje za obe kategorije. Ekoturisti pokazuju interesovanje ne samo za životinje, već i za biljke, što nije slučaj kod lovnog turizma, gde je akcenat na divljači. Takođe, dok se u lovnom turizmu fokusira na fotografisanje divljači, kod ekoturizma moguće je uključiti i podvodno fotografisanje ili video snimanje. Kada govorimo o životinjama u kontekstu ekoturizma, obično su u fokusu retke vrste, dok lovni turizam može obuhvatati i vrste koje nisu ugrožene. Ova razlika ukazuje na širi spektar interesovanja ekoturista, što foto-safari čini ne samo zabavnom, već i edukativnom aktivnostima koje doprinose očuvanju prirode (Kovačević i dr., 2012: 265). Važno je napomenuti da turisti koji se bave foto-safarijem predstavljaju platežno sposobniju grupu, jer je profesionalna oprema za fotografisanje i snimanje životinja i biljaka izuzetno skupa.

Na području zaštićenih prirodnih dobara u našoj zemlji, foto-safari je prisutan, ali u malom obimu i uglavnom se odnosi na domaću klijentelu. Mogućnost za razvoj foto-safarija u ovim područjima su izuzetno povoljne, jer imaju sve što je potrebno za privlačenje ovakvih turista (bogat biljni i životinjski svet). Očekuje se da će foto-safari postati jedan od najznačajnijih oblika turizma u budućnosti, iako trenutno problemi u organizaciji i izgradnji infrastrukture predstavljaju izazov.

Snimanje i fotografisanje flore i faune

Razvoj foto-tehnike omogućilo je mnogim zaljubljenicima prirode da „love“ životinje i biljke bez fizičkog uništavanja. U poslednjim decenijama, fotoaparati i kamere postali su nerazdvojni deo opreme savremenih ljubitelja prirode. Ovaj specifični oblik aktivnosti proizašao je iz promene u odnosu čoveka prema prirodi, životinjama i biljkama.

Snimatelj, odnosno turista tokom specijalno organizovanih putovanja, koristi fotoaparat ili kameru da snima životinje i biljke u prirodnom ambijentu, bilo iz ličnog zadovoljstva ili radi proučavanja. Važno je napomenuti da snimatelj treba da dođe na mesto snimanja pre nego što životinja izađe. Po dolasku, on odmah priprema kameru, podešava blendu i ekspoziciju u zavisnosti od svetlosnih uslova, a zatim napne zatvarač. Takođe, važno je pronaći i dobar zaklon kako bi dočekaо životinju u potpunosti pripremljen. Kada životinja stigne, potrebno je strpljivo sačekati najpogodniji trenutak za snimanje, kada je životinja mirna i dobro vidljiva. Ako životinja ne stoji, snimatelj može tihim zviždukom privući njenu pažnju, što će je zaustaviti i omogućiti uslove za dobar snimak (Pavlović i dr., 2011).

Da bi izbegli neželjeni potresi pri okidanju fotoaparata, sve je češća upotreba daljinskih okidača. Oni mogu biti: (Prentović, 2005)

1. *Mehanički okidač*: tanak najlon vezan za okidač na zatvaraču aparata, koji snima pomoću učvršćene kamere.
2. *Elektromagnetski okidači*: elektromagnetna kotva učvršćena na kućištu aparata, povezana sa okidačem. Pritiskom na taster, prenosi se elektromagnetni impuls koji aktivira zatvarač.
3. *Bežični okidač*: pritiskom na kontakt otpremne stanice, bežično se (putem radio-talasa) prenosi strujni impuls do prijemne stanice u aparatu, što aktivira elektromagnetni okidač i okida zatvarač.

Nove tehnologije su dovele do toga da kamere i fotoaparati često imaju ugrađene senzore za pokret, što omogućava snimanje u mestima gde se očekuje životinja. Pored ove opreme, snimatelju u foto-safariju potrebni su i drugi elementi, a to uključuje adekvatnu odeću, dobar dvogled za posmatranje životinja, kao i postolje ili tronožac za aparat, što osigurava veću stabilnost prilikom fotografisanja ili snimanja.

Održivi razvoj foto turizma

Koncepcija održivog razvoja predstavlja proces koji omogućava postizanje razvoja bez degradacije i iscrpljivanja resursa na kojima se oslanja. Ova koncepcija podrazumeva usklađivanje ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja ljudskog društva, uz očuvanje životne sredine, čime se omogućava budućim generacijama da nastave sa razvojem na istom ili višem nivou. To se može postići upravljanjem resursima na način koji omogućava njihovo samoobnavljanje u skladu s nivoom korišćenja. Ova koncepcija se bazira na tri principa: (Novosel, 2000)

1. *Princip održivosti* počiva na tome da razvoj bude ekonomski efikasan i da se resursima upravlja na način da ih mogu koristiti i buduće generacije.
2. *Princip socijalne i kulturne održivosti* koji obezbeđuje da razvoj bude kompatibilan sa kulturom i tradicionalnim vrednostima.
3. *Princip ekološke održivosti* zasniva se na tome da razvoj bude kompatibilan sa održavanjem vitalnih ekoloških procesa.

Jezerske akumulacije opštine Subotice, koje obuhvataju raznovrsne ekosisteme, otvaraju se mogućnosti za razvoj foto-turizma kao sve popularnijeg oblika turizma. Ova strategija ne samo da može privući turiste, već i doprineti očuvanju prirodnog i kulturnog nasleđa. Postoje određene smernice prilikom analize jezerskih akumulacija opštine Subotice za razvoj foto-turizma, a to su:

- **Analiza postojećih resursa**

1. *Prirodne lepote* (jezerske akumulacije nude jedinstvene pejzaže, od mirnih površina jezera do bogatog biljnog i životinjskog sveta. Raznolikost flore i faune predstavlja idealnu podlogu za fotografe i ljubitelje prirode. Migracije ptica tokom proleća i jeseni, bogati vodeni ekosistemi i prisustvo retkih biljnih vrsta, stvaraju neiscrpan izvor inspiracije za fotografisanje).
2. *Kulturna baština* (u blizini jezerskih akumulacija nalaze se kulturne znamenitosti, koje nude dodatne mogućnosti za istraživanje i fotografisanje. Ove de-

stinacije imaju bogatu istoriju i tradiciju, što može obogatiti turizam i privući posetioce zainteresovane za kulturu i umetnost).

3. *Mogućnost za rekreaciju* (pored fotografije, jezerske akumulacije omogućavaju razne rekreativne aktivnosti, kao što su: biciklističke ture, šetnje i vodene sportove. Ove aktivnosti ne samo da privlače turiste, već i doprinose razvoju lokalne ekonomije).

- **Strategije održivog razvoja**

1. *Obrazovanje i svest* (razvijanje programa obrazovanja i svesti o važnosti očuvanja prirodnih resursa ključno je za održivi razvoj. Organizovanjem radionica o fotografiji i ekologiji, kao i edukativnih tura, posetioci mogu naučiti o lokalnom ekosistemu i važnosti njegove zaštite).
2. *Infrastrukturni razvoj* (investicija u infrastrukturu, poput izgradnje staza, vidikovaca i informativnih centara, može poboljšati pristup i iskustvo posetilaca. Uređenje prostora za odmor i piknik može privući porodice i grupe, dok će vidikovci omogućiti spektakularne poglede i atraktivne fotografije).
3. *Očuvanje prirodnih resursa* (implementacija ekoloških praksi, poput reciklaže i upravljanja otpadom, osiguraće da turizam ne ugrozi prirodne resurse. Organizovanje ekoloških akcija, kao što su čišćenje obala i sadnja drveća, može uključiti lokalnu zajednicu i podići svest o važnosti očuvanja prirode).

- **Marketing i promocija**

1. *Online prisustvo* (društvene mreže i web stranice mogu poslužiti kao moćan alat za promociju foto-turizma. Deljenje slika posetiocima i njihovih iskustava stvara autentičnu vezu sa potencijalnim turistima. Takođe, korišćenje specijalizovanih platformi za fotografiju može privući profesionalne fotografe).
2. *Saradnja sa fotografima i influenserima* (organizovanje foto-radionica, takmičenja i festivala može stvoriti dodatni interes za destinaciju. Saradnja sa poznatim fotografima i influencersi-

ma može privući pažnju šire javnosti i podići profil opštine Subotice kao turističke destinacije).

- **Uključivanje lokalne zajednice**

1. *Podsticanje lokalnih preduzetnika* (uključivanje lokalnih preduzetnika u turizam može obogatiti ponudu i stvoriti nova radna mesta. Proizvodnja suvenira, lokalnih proizvoda i usluga smeštaja može doprineti ekonomskom razvoju zajednice).

2. *Angažovanje volontera* (uključivanje lokalnog stanovništva u organizaciju događaja i aktivnosti može stvoriti osećaj zajedništva i pripadnosti. Volonteri mogu igrati ključnu ulogu u promociji i održavanju akumulacija, što će dodatno povećati svest o važnosti očuvanja prirode).

Razvoj foto-turizma na prostoru jezerskih akumulacija opštine Subotice predstavlja značajnu priliku za održivi razvoj regiona. Kroz strateško planiranje, edukaciju i saradnju sa lokalnom zajednicom, opština može postati atraktivna destinacija koja ne samo da će privlačiti turiste, već i čuva prirodne resurse za buduće generacije. Ova strategija će doprineti ne samo ekonomskoj koristi, već i očuvanju kulturnog i prirodnog nasleđa koje čini ovu oblast jedinstvenom.

Zaključak

Foto-turizam je oblik turizma usmeren na fotografisanje i stvaranje vizuelnog sadržaja tokom putovanja. Putnici, poznati kao foto-turisti, istražuju različite destinacije sa ciljem da zabeleže lepe prizore, kulturološke trenutke i jedinstvene detalje u turističkom mestu. Razvoj foto-turizma na prostoru jezerskih akumulacija opštine Subotice predstavlja značajnu priliku za unapređenje turističke ponude i jačanje lokalne ekonomije. Ovaj prostor, sa svojim prelepim pejzažima, bogatom florom i faunom, kao i kulturnim nasleđem, može privući fotografe, prirodnjake i turiste iz zemlje, ali i iz različitih delova sveta. Kroz razvoj infrastrukture, organizaciju edukativnih programa i promociju lokalnih manifestacija, moguće je privući veći broj posetilaca i stvoriti održivi model turizma koji doprinosi očuvanju životne sredine.

Jezerске akumulacije opštine Subotice, kao što su Paličko, Ludaško, Treset, Majdan, Krvavo, te akumulacije Tavankut, predstavljaju važne prirodne resurse koji nude razne mogućnosti za rekreaciju, foto-turizam i očuvanje prirode. Mogućnost za razvoj foto-safari ture su izuzetno povoljne, s obzirom na to da ova područja sadrže sve potrebne elemente za takvu vrstu turizma, uključujući bogatu floru i faunu. Sigurno je da će u budućnosti foto-safari postati jedan od važnijih oblika turizma u ovim regionima. Međutim, osnovni problemi koji se javljaju odnose se na organizaciju i izgradnju potrebne infrastrukture.

Osim što bi foto-turizam doprineo razvoju lokalne ekonomije, on bi takođe omogućio jačanje svesti o važnosti zaštite prirodnih resursa. Ovaj pristup ne samo da bi unapredio kvalitet života lokalnog stanovništva, već bi i osigurao da buduće generacije uživaju u bogatstvu koje ova područja nude. Kroz saradnju između lokalne zajednice, vlasti i turističkih organizacija, opština Subotica može postati prepoznatljiva destinacija za foto turizam, stavljajući naglasak na održiv razvoj i očuvanje prirodnih vrednosti.

Literatura

Bjeljac, Ž. (1999). Manifestacioni turizam Vojvodine, Doktorat u rukopisu, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Institut za geografiju, Novi Sad.

Bukurov, B. (1983). Subotica i njena okolina, Radovi, knjiga 1, Odeljenje društvenih nauka i umetnosti, Vojvođanska akademija nauka i umetnosti, Novi Sad.

Čurčić, S. (2007). Naselja Bačke, Matica Srpska, Novi Sad.

Defert, P. (1972). Les ressources et les activités touristiques, Essai d'intégration, Les cahiers du CET (Centre d'études en tourisme) (série C : no 19), Université d'Aix-Marseille.

Dermati, Z., Puzović, S., Đureković-Tešić, O., Stojanović, T., Marić, B. i Vig, L. (2004). Zaštićena prirodna dobra i ekoturizam Vojvodine, Vojvodina – kultura, turizam i održivi razvoj, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Odeljenje u Novom Sadu, Novi Sad.

- Gammon, S., Robinson, T. (2003). Sport and tourism: a conceptual framework. *Journal of Sport Tourism* 8 (1), University of Central Lancashire, Preston.
- Kovačević, T. i Obradović, S. (2004). Mogućnost afirmacije i razvoja turizma seoskog naselja Mišičevo i Tavankut u cilju održivog razvoja, *Naučno-stručni časopis Turizam*, br. 7, *Savremene tendencije u turizmu 2003.*, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Kovačević, T. (2005). Vodene akumulacije Subotičke opštine, *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo* br. 33-34, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Kovačević, T. (2006). Opština Subotica, PMF u Novom Sadu, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Kovačević, M., Marković, V. (2012). Foto-safari i posmatranje ptica u Specijalnom rezervatu prirode "Stari Begej-Carska bara", *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo*, knjiga 41, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Larsen, H. (2005). Will you take my picture?, Some reflections on the relationship between photography and tourism, *Geography University of Oslo, Department of Sociology and Human*, Oslo.
- Larsen, J. (2006). Geographies of Tourism Photography: Choreographies and Performances. In J. Falkheimer, & A. Jansson (Eds.), *Geographies of Communication: The Spatial Turn in Media Studies* (pp. 243-261). Nordicom.
- Larsen, J. (2006). Geographies of Tourism Photography: Choreographies and Performances, Roskilde University, Roskilde.
- Novosel, D. (2001). Turistička valorizacija Nacionalnog parka "Durmitor" i održivi razvoj, *magistarska teza*, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Institut za geografiju, Novi Sad.
- Prentović, R. (2005). *Lovni turizam*, skripta, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Prentović, R. (2006). *Osnovi lovstva*. Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Pavlović, M., Kutanjac, J. (2011). Posmatranje i snimanje divljači u funkciji turizma, *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo*, knjiga 40, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Pivac, T., Dragin, A., Dragičević, V., Vasiljević, Đ. (2016). *Selektivni oblici turizma*, Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Ristanović, B., Gajić, M., Vujadinović, S. (2002). *Turistički potencijali Šabačkog kraja*, *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo* br. 32, PMF u Novom Sadu, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Romelić, J. (2008). *Turističke regije Srbije*, Univerzitet u Novom Sadu, PMF, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad.
- Trumić, M., Bogdanović, G., Antić, D., S.Trumić, M. (2014). *Reciklaža i održivi razvoj*, knjiga 7, *Održivi razvoj Parka prirode "Palić" – želja ili realnost*, Stefan Denda, Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet u Boru, Beograd.
- Vels, L. (2006). *Fotografija, kritički uvod*, Clio, Beograd.
- Plan upravljanja Parkom prirode "Palić" za period 2014-2023, *Javno preduzeće Palić-Ludoš*, Palić, 2014, str. 19.
- Plan upravljanja Specijalnog rezervata prirode „Ludoško jezero“ za period 2010-2019, *Javno preduzeće Palić-Ludoš*, Palić, 2010, str. 7-8.
- Uredba o zaštiti Specijalnog rezervata prirode „Ludoško jezero“: 30/2006-10, član 3.
- Usklađen program upravljanja ribarskim područjem „Palić-Kireš-Ludaš“ za period 2010-2019. godinu, *Javno preduzeće Palić-Ludaš*, 2016, str. 6.
- <https://visitsubotica.rs/okolina/park-prirode-i-jezero-ludas/> pristup: 25.09.2024
- <https://www.lovac.info/lovstvo/lovacki-muzeji-hls/1029-safari-promatranje-fotosafari-i-lov-divljih-zivotinja.html> pristup: 28.09.2024.
- <https://www.jezerotresetiste.org/> pristup: 25.09.2024

